JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS SIEGBERT ALBER

15 päivänä tammikuuta 1998 *

A Johdanto

1. Nyt käsiteltävinä olevat yhdistetyt asiat koskevat Belgian Cour de cassationin esittämää kahdeksaa ennakkoratkaisupyyntöä. Yhteisöjen tuomioistuimen pitäisi selvittää, sallitaanko ja kuinka laajalti miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen asteittaisesta toteuttamisesta sosiaaliturvaa koskevissa kysymyksissä annetun direktiivin 79/7/ETY [1] 7 artiklassa väliaikaisesti säilyttää miesten ja naisten eri eläkeikä. Tältä osin keskeinen on erityisesti käsitteen "eläkeikä" määrittely, johon laskentatapa kytkeytyy.

2. Eläkkeiden määrä lasketaan kyseessä olevan kansallisen lainsäädännön nojalla miehille ja naisille eri tavoin 45 tai 40 vuoden oletetun työssäkäynnin perusteella. Naiset voivat vaatia täyttä eläkettä 40:n ja miehet 45:n vuoden tosiasiallisen työssäkäynnin jälkeen. Jos työssäkäyntiaika, jolta eläkettä on kartutettu, on lyhyempi, eläkkeen suuruus lasketaan neljäskymmenes- ja neljäskymmenesviidesosina.

3. Kahdeksassa pääasiassa asianosaisina ovat miespuoliset eläkkeenhakijat ja Office national des pensions [2] (jäljempänä ONP). Eläkkeenhakijat ovat sitä mieltä, että heidän kunkin vaatimansa eläke olisi laskettava oletetun täysimittaisen työuran perusteella neljäskymmenesosina, kuten lain mukaan naispuolisten eläkkeenhakijoiden eläkelaskelmaa tehtäessä. ONP on sitä vastoin sitä mieltä, että koska eläkeikää ei ole vielä lopullisesti yhdenmukaistettu, miespuolisten eläkkeenhakijoiden eläkelaskelma olisi tehtävä edelleen oletetun työuran neljäskymmenesviidesosien mukaan.

4. Pääasian asianosaiset ovat saattaneet kunkin asian toimivaltaisen työtuomioistuimen käsiteltäväksi, jolloin asioita käsittelevät tuomioistuimet [3] ovat päätyneet eri ratkaisuihin. Arbeidshof te Gent on katsonut viranomaisten olleen oikeassa, kun taas Arbeidshof te Antwerpen ja Cour du travail de Liège ovat ratkaisseet asiat eläkkeenhakijoiden hyväksi.

* Alkuperäinen kieli: saksa.

1 — 19.12.1978 annettu neuvoston direktiivi (EYVL L 6, 10.1.1979, s. 24).

2 — Ts. Rijksdienst voor Pensioenen.

3 — Asia C-377/96 (Arbeidshof te Gent, afdeling Brugge); asiat C-378/96, C-379/96, C-380/96, C-381/96 (Arbeidshof te Antwerpen) sekä asiat C-382/96, C-383/96 ja C-384/96 (Cour du travail de Liège).

5. Ongelma, jonka vuoksi Belgian Cour de cassation on esittänyt ennakkoratkaisukysymykset, on saanut alkunsa *loi instaurant un âge flexible de la retraite pour les travailleurs salariés et adaptant les pensions des travailleurs salariés à l'évolution du bien-être général* -nimisestä laista [4] (laki palkattujen työntekijöiden joustavan eläkeiän käyttöön ottamisesta ja palkattujen työntekijöiden eläkkeiden mukauttamisesta yleisen hyvinvoinnin kehitykseen), joka on annettu 20.7.1990. Tällä lailla mahdollistetaan kaikkien miespuolisten ja naispuolisten työntekijöiden jääminen eläkkeelle, kun he ovat täyttäneet 60 vuotta, mistä sai alkunsa riitakysymys siitä, olisiko eläkeikä tällä yleisesti yhdenmukaistettu.

6. Tällä lailla pidetään voimassa kuninkaan päätöksellä nro 50 [5] vahvistettu eläkkeen määrän laskentatapa, mistä seuraa, että eläkettä laskettaessa yhtä kalenterivuotta (jolloin etuuden saaja oli työssä) vastaava luku on murtoluvun osoittajana, kun taas sen nimittäjänä on 45 tai 40 siitä riippuen, onko kyseessä mies vai nainen.

7. Tämän eläkkeen määrän laskentatavan voimassa pitämisen vuoksi Arbeidsrechtbank te Antwerpen on pyytänyt ennakkoratkaisua yhteisöjen tuomioistuimelta kysymykseen, onko erilainen laskentatapa eläkeiän yhtenäistämisen jälkeen yhteensoveltuva direktiivin 79/7/ETY 4 artiklan kanssa.

8. Yhteisöjen tuomioistuin on todennut asiassa Van Cant [6] antamansa tuomion 13 kohdassa seuraavaa:

"Jos kansallisessa lainsäädännössä on poistettu siihen asti voimassa ollut miespuolisten ja naispuolisten työntekijöiden eläkeiän ero, *minkä ratkaiseminen tosiseikkaa koskevana kysymyksenä on kansallisen tuomioistuimen tehtävä*, ei enää voida vedota direktiivin 79/7/ETY 7 artiklan 1 kohdan a alakohtaan tähän eri eläkeikään liittyneen vanhuuseläkkeen erilaisen laskemistavan säilyttämisen oikeuttamiseksi." [7]

9. Vaikka yhteisöjen tuomioistuin pitää yhtenäisen eläkeiän tunnusmerkkiä tosiasiakysymyksenä, jonka toteaminen on kansallisen tuomioistuimen tehtävä, se lienee kuitenkin tuomiolauselman muotoilussa lähtenyt siitä, että eläkeikä oli kyseisenä aikana sovelletun lainsäädännön mukaan jo yhtenäistetty.

10. Julkisasiamies lähti myös tästä olettamuksesta todetessaan ratkaisuehdotuksessaan seuraavaa: "Uusi säännös johtaa miesten ja naisten tasa-arvoiseen kohteluun eläkeiän osalta, koska on vahvistettu ainoastaan alaraja — — ". [8]

4 — Moniteur belge 15.8.1990.

5 — 24.10.1967 tehty kuninkaan päätös, Moniteur 27.10.1967, s. 11258.

6 — Asia C-154/92, Van Cant, tuomio 1.7.1993 (Kok. 1993, s. I-3811).

Edellä alaviitteessä 6 mainittu asia Van Cant; kursivointi tässä.

8 — Ks. julkisasiamies Darmonin 25.5.1993 esittämä ratkaisuehdotus edellä alaviitteessä 6 mainitussa asiassa Van Cant (erityisesti s. I-3821, ratkaisuehdotuksen 9 kohta).

11. Yhteisöjen tuomioistuimen viittaus kansallisen tuomioistuimen toimivaltaan ratkaista tosiasioita koskevana esikysymyksenä naispuolisten ja miespuolisten työntekijöiden eri eläkeiän poistaminen on tietyssä ristiriidassa tuomiolauselman kanssa, jossa tätä varausta ei mainita. Tämä epäjohdonmukaisuus on johtanut Belgiassa epäyhtenäiseen oikeuskäytäntöön. Niin kauan kuin ei yhtenäisesti voida arvioida kysymystä siitä, onko naispuolisten ja miespuolisten työntekijöiden eri eläkeikä todellakin poistettu, seurauksena on eläkkeiden laskentatavan hajanaisuus. Tästä aiheutuvat riidat ovat lopulta johtaneet asioiden käsittelyyn ennakkoratkaisukysymykset esittäneessä tuomioistuimessa.

12. Pääasioita koskevien oikeudenkäyntien ollessa vireillä ennakkoratkaisupyynnön esittäneessä tuomioistuimessa Belgian lainsäätäjä antoi 19.6.1996 lain, joka koskee 20.7.1990 annetun lain tulkintaa. [9] Tämän lain 2 §:ssä säädetään seuraavaa:

"Palkattujen työntekijöiden joustavan eläkeiän käyttöön ottamisesta ja palkattujen työntekijöiden eläkkeiden mukauttamisesta yleisen hyvinvoinnin kehitykseen 20.7.1990 annetun lain 2 §:n 1, 2 ja 3 momentin sekä 3 §:n 1, 2, 3, 5, 6 ja 7 momentin mukaisesti 'työeläkkeellä' tarkoitetaan sellaista korvaavaa tuloa, joka myönnetään etuuden saajalle, jonka katsotaan tulleen työhön soveltumattomaksi ikänsä vuoksi, minkä oletetaan miespuolisten työntekijöiden osalta tapahtuvan 65 vuoden iässä ja naispuolisten työntekijöiden osalta 60 vuoden iässä."

13. Kansallinen tuomioistuin kysyy, kattaako direktiivin 79/7/ETY 7 artiklan poikkeussäännös tämän määritelmän ja siihen liittyvän työeläkkeen laskemista koskevan seurauksen ja onko tämä määritelmä näin ollen yhteensoveltuva tämän direktiivin 4 artiklan kanssa.

14. Direktiivin 79/7/ETY 4 artiklan 1 kohdan mukaan tasa-arvoisen kohtelun periaatteella tarkoitetaan "että minkäänlaista sukupuoleen perustuvaa syrjintää ei saa esiintyä välittömästi eikä välillisesti — — eikä varsinkaan, kun on kysymyksessä:

— — —

— — —

— etuuksien — — laskentaperusteet".

9 — Moniteur belge 20.7.1996, s. 19579.

15. Direktiivin 7 artiklassa säädetään tätä periaatetta koskevista poikkeuksista. Nyt käsiteltävässä asiassa relevantti 7 artiklan 1 kohdan a alakohdan mukainen poikkeus kuuluu seuraavasti:

"Tämä direktiivi ei rajoita jäsenvaltioiden oikeutta jättää sen soveltamisalan ulkopuolelle:

a) eläkeiän määrittelyä vanhuus- ja työeläkkeen myöntämiseksi sekä sen mahdollisia vaikutuksia muihin etuuksiin".

16. Kansallinen tuomioistuin pyytää kahdeksassa samansisältöisessä ennakkoratkaisupyynnössään yhteisöjen tuomioistuinta vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

"1) Onko 19.12.1978 annetun neuvoston direktiivin 79/7/ETY 7 artiklaa tulkittava siten, että sen mukaan jäsenvaltiot voivat vahvistaa sukupuolesta riippuen eri tavalla iän, jolloin miesten ja naisten katsotaan tulleen vanhuuden vuoksi työntekoon soveltumattomiksi ja jolloin heillä on työntekijöille kuuluva oikeus jäädä työeläkkeelle, ja että jäsenvaltiot tämän vuoksi voivat laskea eläkkeet eri tavalla siten kuin tässä välipäätöksessä on esitetty?

2) Onko kyseistä artiklaa tulkittava siten, että sen kanssa ristiriidassa on, että miehillä, joiden katsotaan olevan ikänsä vuoksi työntekoon soveltumattomia 65 vuoden iässä, ja naisilla, joiden katsotaan olevan ikänsä vuoksi työtekoon soveltumattomia 60 vuoden iässä, ja jotka menettävät kyseisen iän saavutettuaan oikeutensa sosiaaliturvaetuuksiin, kuten työttömyyskorvaukseen, on ehdoton oikeus jäädä eläkkeelle saavutettuaan 60 vuoden iän ja että eläkkeen suuruus lasketaan eri tavalla siitä riippuen, onko kyseessä mies vai nainen?

3) Tarkoitetaanko 19.12.1978 annetun neuvoston direktiivin 79/7/ETY 7 artiklassa käytetyllä käsitteellä 'eläkeikä' (hollanniksi 'pensioengerichtigde leeftijd', ranskaksi 'l'âge de la retraite', englanniksi 'pensionable age') ikää, joka antaa oikeuden eläkkeeseen, vai tarkoitetaanko sillä ikää, jolloin työntekijän katsotaan kansallisen lainsäädännön perusteella olevan ikänsä vuoksi työntekoon soveltumaton ja jolloin hän saa korvaavaa tuloa, joka sulkee pois oikeuden muihin tällaisena korvaavana tulona pidettäviin sosiaaliturvaetuuksiin?

Voidaanko eläkeiän käsitettä tulkita siten, että se kattaa edellä mainitut kaksi määritelmää?"

17. Asian käsittelyyn yhteisöjen tuomioistuimessa ovat pääasioiden asianosaisista

osallistuneet ONP ja asian C-380/96 muutoksenhaun vastaaja sekä Belgian hallitus ja komissio. Oikeudenkäyntiin osallistuneiden kannanottoja tarkastellaan jäljempänä.

B Kannanotto

18. Asian C-380/96 muutoksenhaun vastaaja, joka on osallistunut asian kirjalliseen käsittelyyn yhteisöjen tuomioistuimessa, on sitä mieltä, että Belgian lainsäätäjä on 20.7.1990 antamallaan lailla antanut miehille ja naisille yhdenvertaisen mahdollisuuden saada eläkettä 60 vuoden ikäisinä. Hänen mukaansa ei ole olemassa etuuden saajan sukupuoleen perustuvia eri edellytyksiä. Ajankohta, josta lähtien miehet ja naiset voivat vedota ehdottomaan eläkeoikeuteensa, on sama. Tämän vuoksi ei ole sovellettava eri laskentatapoja.

19. Muista asianosaisista ONP, Belgian hallitus ja komissio ovat eri mieltä. Ne edustavat olennaisilta osin samaa näkökantaa, joka on yhteevedonomaisesti se, että Belgian lainsäätäjä ei 20.7.1990 antamallaan lailla tosiasiassa vielä yhtenäistänyt miesten ja naisten eläkeikää, vaikka laissa otettiinkin käyttöön joustava eläkeikä. Vuonna 1996 annettu tulkintalaki vahvistaa tämän näkökannan. Belgian lainsäätäjä voi tämän vuoksi edelleenkin vedota direktiivin 79/7/ETY 7 artiklan 1 kohdan a alakohdan poikkeussäännökseen. Tästä seuraa, että sukupuoleen perustuva eläkkeen erilainen laskentatapa on myös oikeutettu.

20. On kiistatonta, että Belgian eläkelainsäädäntö perustui 24.10.1967 tehdyn kuninkaan päätöksen nro 50 mukaiseen miesten ja naisten eri eläkeikään. Miesten eläkeikä oli sen mukaan 65 vuotta ja naisten 60 vuotta. Tähän liittyen lähdettiin siitä olettamasta, että miehet ovat tehneet täyden työuran 45 vuodessa ja naiset 40 vuodessa. Nämä parametrit olivat eläkkeen laskemisen perustana niin, että miesten osalta ne vuodet, joilta he olivat tosiasiallisesti kartuttaneet eläkettään jaettiin 45:llä, kun taas naisten osalta työssäoloaika, jolta he olivat kartuttaneet eläkettä jaettiin 40:llä. Sama työssäoloaika, jolta eläkettä kertyi, saattoi tämän vuoksi johtaa muutoin samanlaisissa olosuhteissa naisten osalta suurempiin eläkkeisiin.

21. Tätä sukupuolen mukaan määräytyvää jäykkää eläkeikäjärjestelmää muutettiin 20.7.1990 annetulla lailla. Tämän lain perusteella yhteisöjen tuomioistuin katsoi perustellusti asiassa Van Cant antamassaan tuomiossa, että on miesten ja naisten tasaarvoisen kohtelun periaatteen vastaista, että eläkkeen laskentatavassa tehdään sukupuolen

perusteella ero, kun miespuoliset ja naispuoliset työntekijät voivat jäädä eläkkeelle samanikäisinä. [10]

Kun eläkeikä on sama, on siis myös eläke laskettava samalla tavalla; eri laskentatavasta johtuvat erot eläkkeen suuruudessa eivät siten ole enää sallittuja, vaikka niiden (taloudellinen) merkitys onkin huomattavasti vähäisempi kuin sellaisten eläkkeiden välisten erojen, jotka syntyvät siitä, että eri eläkeiät pidetään voimassa, mikä direktiivin 7 artiklassa vielä väliaikaisesti sallitaan.

Julkisasiamies on todennut asiassa Van Cant seuraavaa: "Olipa se miten paradoksaalista tai shokeeraavaa tahansa, edelleen tullaan korostamaan lainsäädännöllisen edistysaskeleen kyseenalaisuutta, vaikka direktiivissä sallitaan suurempien syrjintäperusteiden olemassaolo, kun ne liittyvät 7 artiklan poikkeussäännökseen". [11]

Jotta voitaisiin arvioida 20.7.1990 annetun lain yhteensoveltuvuutta yhteisön oikeuden kanssa, on tarkasteltava sen tavoitteita ja luonnetta 19.6.1996 annetun tulkintalain valossa.

22. Muodollisesti on lähdettävä eläkeiän joustavuudesta, kuten vuoden 1990 lain nimikkeestä ilmenee. [12] Tämän lain 2 §:n 1 momentin mukaan tämä periaate ilmenee niin, että miehille ja naisille maksetaan vanhuuseläkettä sen kuukauden ensimmäisestä päivästä lähtien, joka seuraa sitä kuukautta, jolloin etuuden saaja on tehnyt hakemuksen, ja aikaisintaan sen kuukauden ensimmäisestä päivästä lukien, joka seuraa sitä kuukautta, jolloin etuuden saaja on täyttänyt 60 vuotta.

23. Tämän vuoksi on kysyttävä, onko eläkeikä yhdenmukaistettu tällä pintapuolisesti tarkastellen yhdenmukaisella sääntelyllä myös aineellisesti 60 vuoteen. Tällöin on otettava huomioon myös, että lain 3 §:n 1 kohdan b alakohdan perusteella sekä kuninkaan päätöksen nro 50 perusteella kulloinkin haettavan vanhuuseläkkeen laskentatapa on erilainen miehille ja naisille siten, että sen perusteena on neljäskymmenesviides- tai neljäskymmenesosina laskettu oletettu työura.

24. Miesten osalta uudistus aikaisempaan sääntelyyn verrattuna on siinä, että he voivat, kuten jo aiemminkin, saada varhennettua eläkettä ilman, että eläkkeen määrää vähennettäisiin 5 prosenttia kultakin varhennetulta vuodelta. Näin ollen varhennetusta eläkkeestä johtuvat mahdolliset menetykset ovat vuoden 1990 lain perusteella olennaisesti

10 — Mainittu edellä alaviitteessä 6.

11 — Edellä alaviitteessä 6 mainittu asia Van Cant, julkisasiamies Darmonin ratkaisuehdotuksen 23 kohta.

12 — Laki palkattujen työntekijöiden joustavan eläkeiän käyttöön ottamisesta ja palkattujen työntekijöiden eläkkeiden mukauttamisesta yleisen hyvinvoinnin kehitykseen.

vähäisemmät kuin aikaisemman lainsäädännön nojalla. [13]

25. Vuoden 1990 laissa naisten asemaa muutettiin siten, että jos he vielä 60-vuotiaina ovat työelämässä, he voivat olla siinä edelleen ja kartuttaa näin edelleen eläkettään. Siinä tapauksessa, että tämänikäinen nainen ei enää ole työsuhteessa ja saa mahdollisesti muita korvaavia sosiaaliturvaetuuksia, [14] on lähdettävä siitä olettamuksesta, että hän on saavuttanut laissa säädetyn eläkeiän ja näin ollen voi saada ainoastaan vanhuuseläkettä.

26. Eri eläkkeellesiirtymismahdollisuuksiin liittyvät taloudelliset seuraukset osoittavat selvästi, että ei ole mahdollista yhtenäistää miesten ja naisten eläkeikää olemassaolevaa taloudellista tasapainoa horjuttamatta. Tämä eläkeiän yhtenäistämisen edellytys on todettu yhteisöjen tuomioistuimen vakiintuneessa oikeuskäytännössä. [15] Belgian lainsäätäjä on 20.7.1990 annetussa laissa kiistatta jättänyt tekemättä tällaiset laajavaikutteiset johtopäätökset.

27. Epäilemättä 20.7.1990 annetun lain mukaan on vielä eroja miesten ja naisten eläkkeellejäämismahdollisuuksissa sekä eläkkeiden kulloisissakin laskentatavoissa. Tämän vuoksi kysymys on siitä, miten käsite "eläkeikä" on ymmärrettävä — minkä kansallinen tuomioistuin kolmannessa kysymyksessään nimenomaisesti haluaa selvitettävän — sen arvioimiseksi, onko eläkeikää vuoden 1990 lain antamisen jälkeen pidettävä yhtenäisenä vai edelleenkin erilaisena.

28. Voitaisiin ajatella, että eläkeiällä tarkoitetaan sitä ajankohtaa, josta lähtien on olemassa abstrakti mahdollisuus saada vanhuuseläkettä. Tämän laajan tarkastelutavan mukaisesti eläkeikä on vaikeasti vahvistettavissa tiettyyn ikävuoteen sikäli kuin on esimerkiksi mahdollista hakea varhennettua eläkettä. Käsitteen "eläkeikä" sisältö voisi siis olla yhtä vaihteleva kuin nyt käsiteltävänä olevassa asiassa 20.7.1990 annetun lain mukaiset eläkkeellejäämismahdollisuudet.

29. Seuraavat seikat puhuvat tätä tarkastelutapaa vastaan: Ensinnäkin on lähdettävä siitä, että käsitteen "eläkeikä" näin laaja sisältö johtaisi huomattavan epävarmaan oikeudelliseen tilanteeseen. Tämän vuoksi lainmukainen eläkeikä on tavallisesti määritelty laissa, kuten Belgian lainsäätäjä on tehnyt vuoden 1996 tulkintalaissa. Kysymys voi tämän vuoksi olla vain siitä, onko tämä laissa säädetty määritelmä direktiivin 79/7/ETY

13 — Jos oletetaan, että mies jäisi eläkkeelle 60-vuotiaana, eläkkeen määrää voitaisiin vähentää enintään 5/45:lla suhteessa täyteen eläkkeeseen, kun taas aikaisemman lainsäädännön mukaan hänen menetyksensä olisivat olleet 5 kertaa 5 prosenttia.

14 — Esim. sairaus-, työkyvyttömyys- taikka työttömyysetuuksia.

15 — Asia C-9/91, Equal Opportunities Commission, tuomio 7.7.1992 (Kok. 1992, s. I-4297, 15 kohta); asia C-328/91, Thomas ym., tuomio 30.3.1993 (Kok. 1993, s. I-1247, 9 ja 12 kohta); asia 92/94, Graham ym., tuomio 11.8.1995 (Kok. 1995, s. I-2521, 12 kohta) ja asia C-137/94, Richardson, tuomio 19.10.1995 (Kok. 1995, s. I-3407, 19 kohta).

yhteisön oikeuden mukaisen eläkeiän määritelmän kanssa yhteensoveltuva.

30. Yhteisöjen tuomioistuin on jo ottanut kantaa käsitteeseen "eläkeikä" direktiivin 79/7/ETY 7 artiklan 1 kohdan tulkinnan yhteydessä. Asiassa Equal Opportunities Commission [16] antamassaan tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin toteaa, että poikkeussäännös, joka koskee "eläkeiän määrittelyä vanhuus- ja työeläkkeen myöntämiseksi", koskee yksiselitteisesti "ajankohtaa, josta lähtien eläke voidaan myöntää". [17] Samassa tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin toteaa seuraavaa: "Direktiivin 7 artiklan 1 kohdan sellainen tulkinta, että a alakohdan poikkeus rajoittuu siihen, että jäsenvaltiot voivat vahvistaa, että *miesten ja naisten oikeus saada eläkettä ei ala samasta ajankohdasta*, mutta että erilainen kohtelu eläkkeiden kartuttamisessa olisi kiellettyä, johtaisi eläkejärjestelmien taloudellisen tasapainon häiriintymiseen." [18]

31. Vaikka edellä lainattu kohta koskeekin toisenlaista asiaa, voidaan kuitenkin todeta nyt käsiteltävänä olevan asian osalta, että säännöksessä tarkoitettu eläkeikä on se ajankohta, jolloin oikeus eläkkeeseen alkaa.

32. Komissio on perustellusti viitannut siihen, että kansallisella lainsäätäjällä on oikeus vahvistaa, että kyseessä on oltava periaatteessa oikeuden syntyminen *täyteen* eläkkeeseen. Tällä tavoin suljetaan pois eläkeiän määrittelykriteerit, jotka merkitsevät tietyn ajankohdan vahvistamista koskevaa epävarmuustekijää.

33. Näitä kriteereitä yhdessä sovellettaessa voidaan säännöksessä tarkoitetulla eläkeiällä ymmärtää tarkoitettavan ajankohtaa, jolloin muiden aineellisten edellytysten täytyttyä syntyy periaatteessa oikeus lyhentämättömään vanhuuseläkkeeseen. Tämä tulkinta jättää tilaa kulloisessakin lainsäädännössä säädetyille poikkeuksille, kuten varhaiseläkejärjestelmälle taikka mahdollisuudelle määrätyn ajankohdan jälkeen jatkaa edelleen työntekoa, kyseenalaistamatta sitä, että on vahvistettu säännönmukainen eläkeikä.

34. Näitä yhteisön oikeuden mukaisia puitteita täydentää kyseessä oleva uusi Belgian järjestelmä 19.6.1996 säädetyn tulkintalain mukaisessa muodossaan. Tämän tulkintalain 2 §:ssä lähdetään siitä olettamuksesta, että etuuden saaja ei tiettynä ajankohtana ole enää työkykyinen ikänsä vuoksi. Tämän vuoksi hänelle myönnetään korvaavana tulona "vanhuuseläke". Tänä ajankohtana pidetään laissa säädetyn olettaman nojalla eri ajankohtaa miehille ja naisille eli 65:n ja 60:n vuoden ikää, ja lisäksi siten, että sen laskentaperustana on 40:n tai 45:n vuoden täysimittainen työura.

16 — Mainittu edellä alaviitteessä 15.

17 — Mainittu edellä alaviitteessä 15, tuomion 13 kohta.

18 — Mainittu edellä alaviitteessä 15, tuomion 17 kohta; kursivointi tässä.

35. Siltä osin kuin tämä tulkinta eläkeiästä pysyy direktiivin 7 artiklan 1 kohdan käsitteen rajoissa, jäsenvaltion kansallinen eläkeiän määritelmä ei ole yhteisön oikeuden vastainen.

36. Tässä tilanteessa on lähdettävä siitä, että myös 20.7.1990 annetun lain hyväksymisen jälkeen on pidetty voimassa eri eläkeikä miehille ja naisille ja tämä on täsmennetty ja vahvistettu 19.6.1996 annetulla lailla.

37. Tämän toteaminen merkitsee yhteisön oikeutta koskevaa lisäkysymystä siitä, saako direktiivin 7 artiklan 1 kohdan a alakohdan mukaan lähtökohtaisesti oikeutetusti voimassa pidetty eri eläkeikä siihen liittyvine eläkkeiden laskentatapaa koskevine seurauksineen olla erilainen myös miesten ja naisten aikaisemman oikeudellisen aseman muuttumisen jälkeen.

38. Direktiivin nimikkeestä, ensimmäisestä perustelukappaleesta sekä sen säännöksistä ilmenee, että tavoitteena on tasa-arvoisen kohtelun periaatteen *asteittainen* toteuttaminen. Erityisesti 7 artiklan 2 kohdasta [19] ja 8 artiklan 2 kohdan toisesta alakohdasta [20] ilmenee, että syyt direktiivin 7 artiklan 1 kohdan mukaisiin poikkeussäännöksiin voivat säilyä, mutta että poikkeuksia ei kuitenkaan voida pitää voimassa tarkastelematta erikseen niiden aiheellisuutta.

39. Yhteisöjen tuomioistuin on ottanut kantaa jo asiassa Bramhill 7.7.1994 antamassaan tuomiossa [21] jäsenvaltion mahdollisuuksiin ja rajoituksiin sen vedotessa edelleen direktiivin 79/7/ETY 7 artiklan 1 kohdan mukaisiin poikkeussäännöksiin. Se toteaa tuomion 21 kohdassa seuraavaa:

"Direktiivin sellainen tulkinta —— joka johtaisi siihen, että jäsenvaltio —— ei voisi enää nojautua tämän säädöksen poikkeussäännöksiin, jos se toteuttaisi toimenpiteen, jonka —— seurauksena sukupuoleen perustuva syrjintä vähenee, on näin ollen yhteensoveltumaton tämän tavoitteen kanssa ja se voisi vaarantaa mainitun periaatteen toteuttamisen." [22]

40. Tässä asiassa ratkaisuehdotuksen esittänyt julkisasiamies totesi myös, että tarkastelutapa, jonka tuloksena on edistyksen estäminen, on ristiriidassa asteittain toteutettavan tasa-arvoisen kohtelun tavoitteen kanssa ja erittäin todennäköisesti vahvistaa vallitsevaa tilannetta. [23]

19 — Tämä kohta kuuluu seuraavasti: "Jäsenvaltioiden on säännöllisesti tarkasteltava 1 kohdan mukaisesti soveltamisalan ulkopuolelle jätettyjä kysymyksiä arvioidakseen, onko niiden pysyttäminen soveltamisalan ulkopuolella niissä tapahtuneen sosiaalisen kehityksen kannalta perusteltua."

20 — Tämä säännös kuuluu seuraavasti: "Niiden on ilmoitettava komissiolle seikoista, joiden vuoksi 7 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja kysymyksiä koskevia voimassa olevia säännöksiä pysytetään, sekä mahdollisuuksista arvioida niitä myöhemmin."

21 — Asia C-420/92, Bramhill, tuomio 7.7.1994 (Kok. 1994, s. I-3191).

22 — Mainittu edellä alaviitteessä 21.

23 — Vrt. julkisasiamies Lenzin 14.4.1994 esittämä ratkaisuehdotus edellä alaviitteessä 21 mainitussa asiassa Bramhill (erityisesti s. I-3193, ratkaisuehdotuksen 28 kohta).

41. Kyseessä olevalla Belgian lainsäädännöllä on, kuten ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin ilmoittaa 20.7.1990 annetun lain esitöiden nojalla, kaksi tavoitetta: Ensinnäkin sillä oli työmarkkinapoliittinen tavoite työllisyyttä tukevana toimenpiteenä. Toiseksi Belgian lainsäätäjän tarkoituksena oli — ja tätä korostetaan — toteuttaa toimenpide miesten ja naisten epätasa-arvoisen kohtelun vähentämiseksi. Näin ollen ei ole pelkästään niin, että miehet voivat jäädä vuoden 1990 lain nojalla eläkkeelle 60-vuotiaina menettämättä samalla 5:tä prosenttia eläkkeestään kultakin varhennetulta eläkevuodelta 65:een ikävuoteen asti, vaan lisäksi työssäkäyvät naiset voivat jatkaa työskentelyä yli 60-vuotiaina eläkeoikeuttaan kartuttaen.

42. Tämän vuoksi 20.7.1990 annetussa laissa voidaan todellakin nähdä *askel* kohti miesten ja naisten tasa-arvoista kohtelua eläkeoikeuksien osalta. Täydellisyyden vuoksi todettakoon, että Belgian lainsäädännössä on tällä välin toteutettu *muita lainsäädännöllisiä* toimenpiteitä. Belgian hallitus on selvittänyt tätä kehitystä. 26.7.1997 annetulla puitelailla [24] on luotu perusteet lisäuudistuksille. Lain täytäntöönpanemiseksi annettiin 23.12.1996 kuninkaan päätös, [25] jossa määrätään, että naisten eläkeikää nostetaan 1.7.1997 alkaen 13 vuoden siirtymäkauden aikana asteittain 65 vuoteen. Laskentaperusteen muuttaminen neljäskymmenesosista neljäskymmenesviidesosiin liittyy tähän asteittaiseen mukautukseen. Vuonna 2009 saavutettaisiin sitten miesten ja naisten yhtenäinen 65:n vuoden eläkeikä. Kuninkaan päätöksellä säännellään lisäksi vastaavia mukautuksia muiden sosiaaliturva-alan alueiden osalta.

43. Näin 20.7.1990 annettu laki liittyy kehitykseen, jossa miesten ja naisten eri eläkeikää mukautetaan asteittain niin, että eläkeikä lopulta on sama. Tämän prosessin aikana kansallinen lainsäätäjä voi vedota edelleen direktiivin 79/7/ETY poikkeussäännökseen eri eläkeiän oikeuttamiseksi.

44. Eri eläkeiän voimassa pitäminen johtaa eläke-etuuksien erilaiseen laskentatapaan. Direktiivin 7 artiklan 1 kohdan a alakohdan poikkeussäännöksessä mainitaan tosin nimenomaisesti toisaalta vain eläkeiän määrittely ja toisaalta tämän mahdolliset vaikutukset *muihin etuuksiin*. Silti erilainen laskentatapa on eläkeiän määrittelyyn liittyvä välttämätön seuraus.

45. Asiassa C-9/91 [26] annetun tuomion perusteella on todettava, että miesten ja naisten eri eläkeikää ei voida olemassa olevaa taloudellista tasapainoa horjuttamatta säilyttää, mikäli etuuksien laskemiseen liittyvää

24 — Moniteur belge 1.8.1996.

25 — Moniteur belge 17.1.1997.

26 — Edellä alaviitteessä 15 mainittu asia Equal Opportunities Commission.

erilaista kohtelua ei myöskin säilytetä, [27] varsinkin kun eläkkeiden laskentatapa nyt käsiteltävänä olevassa asiassa perustuu vuosiin, jolloin eläkettä kartutettiin. On siis lähdettävä siitä, että direktiivin 79/7/ETY kanssa yhteensoveltuva miesten ja naisten eri eläkeiän tilapäinen voimassa pitäminen oikeuttaa myös eläkkeiden eri laskentatapaan.

C Ratkaisuehdotus

46. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että yhteisöjen tuomioistuin vastaisi sille esitettyihin ennakkoratkaisukysymyksiin seuraavasti:

1) Miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen asteittaisesta toteuttamisesta sosiaaliturvaa koskevissa kysymyksissä 19 päivänä joulukuuta 1978 annetun neuvoston direktiivin 79/7/ETY 7 artiklan 1 kohdan a alakohtaa on tulkittava niin, että siinä annetaan jäsenvaltioille tilapäisesti mahdollisuus vahvistaa sukupuolen perusteella eri tavoin ikä, jolloin miehiä ja naisia ei työntekijöiden vanhuuseläkkeen saamiseksi enää iän perusteella pidetä työkykyisinä, jos ja kun samanaikaisesti lainsäädäntöä muutetaan niin, että se kokonaisuutta ajatellen johtaa miesten ja naisten tasa-arvoiseen kohteluun sosiaaliturva-alalla.

2) Direktiivin 7 artiklan 1 kohdan a alakohtaa on tulkittava niin, että siinä sallitaan se, että miehet ja naiset, joita ei 65: nnestä tai 60: nnestä ikävuodesta lähtien iän perusteella pidetä enää työkykyisinä ja jotka menettävät tästä iästä lähtien myös oikeutensa työttömyyskorvausten kaltaiseen sosiaaliturvaan, voivat saada 60-vuotiaina ehdottoman oikeuden eläkkeeseen, jolloin eläkkeen

27 — Ks. eläkemaksujen maksamisaikoja koskevan epäyhdenvertaisen kohtelun osalta edellä alaviitteessä 15 mainittu asia Equal Opportunities Commission, tuomion 16 ja 17 kohta; yhteisöjen tuomioistuin on ottanut asiaa tarkastellessaan huomioon sekä maksuvelvollisuuden että eläkkeiden laskennan (vrt. tuomion 13 kohta).

määrä lasketaan siitä riippuen, onko kyseessä mies vai nainen, eri tavoin sen perusteella, milloin oletettu ikään perustuva työkyvyttömyys alkaisi.

3) Mainitussa säännöksessä tarkoitetulla käsitteellä "eläkeikä" tarkoitetaan sitä ajankohtaa, jolloin periaatteessa alkaa oikeus saada täyttä eläkettä, jolloin jäsenvaltion lainsäätäjällä on näissä rajoissa vapaus määritellä "eläkeikä" iäksi, jolloin työntekijää ei jäsenvaltioiden kriteerien mukaisesti iän vuoksi enää pidetä työkykyisenä ja jolloin hän alkaa saada korvaavaa tuloa, jolla suljetaan pois muut sosiaaliturvaetuudet, jotka voidaan myös luokitella korvaavaksi tuloksi.